

постають головним чинником розвитку даних здібностей. Вони не можуть бути привнесені ззовні, а завжди несуть у собі відбиток індивідуальності; зовнішні впливи обов'язково переломлюються через її внутрішні умови, а також певною мірою входять до складу вихідних умов навчання, створюючи якісну своєрідність – індивідуальний профіль обдарованості студента-інструменталіста.

Список використаних джерел

1. Кабалеvский Д. Б. Воспитание ума и сердца: Кн. для учителя / Д.Б. Кабалеvский // 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1984. – с. 89.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев // – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
3. Петровский А.В., Брушлинский А.В., Зинченко В.П. и др. Общая психология. Учебн. для студентов пед. ин-тов. / Под ред. А.В.Петровского.- 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 464 с.
4. Мерлин В.С. Лекции по психологии мотивов человека / В.С. Мерлин // Учеб. пособие для спецкурсoв. –Пермь: Изд-во Пермск. ун-та, 1971. – 119 с.
5. Рубинштейн С.Л., Основы общей психологи / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 628 с.
6. Köhler W. Tonpsychologie. Handbuch der Neurologie des Ohres / W. Köhler. – Berlin: 1923. – За: Wierszyłowski J. Psychologia muzyki. Wydanie 2, rozsz. – Warszawa: PWN, 1979. – 380 s.
7. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М.Теплов // Избранные труды: В 2-х т. Т.II – М.: Педагогика, 1985. – С. 42-222.

The psychological and pedagogical pre-conditions of forming of creatively performance trade of future music teacher in the process of piano preparation are described in the article.

Key words: *performance artistic trade, feeling, instrumental activity, musical thought, technical adroitness.*

УДК 378. 091.212:005.963

Лабунець В. М.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК СКЛАДОВА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У пропонованій статті розглядаються особливості підвищення кваліфікації вчителя музики в системі неперервної освіти з урахуванням специфіки його професійної діяльності, окреслено пріоритетні завдання курсової перепідготовки як структурної ланки післядипломної освіти учителів музики.

Ключові слова: *неперервна освіта, підвищення кваліфікації, перепідготовка, професійна майстерність, компетентність, художньо-практична діяльність, методи навчання.*

У Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ ст. визначено, що державна політика щодо неперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій й розвитку освіти впродовж життя, соціально-економічних, технологічних і соціокультурних змін [1].

Неперервна освіта на сьогодні має своєрідний статус у педагогіці та психології. Неперервна освіта реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які є продовженням попередніх і передбачають підготовку до можливих наступних ступенів.

Століття високих технологій, істотних змін в умовах праці, різноманітних шляхів у становленні професійної кар'єри людей вимагає від кожного члена суспільства навчання і професійного вдосконалення впродовж усього життя. Особливої гостроти в сучасних умовах набуває освіта дорослих (андрагогіка), яка є складовою неперервної освіти.

Нині найважливішим завданням неперервної освіти є створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної людини незалежно від віку та попередньо здобутої професії чи спеціальності. Єдність цілей неперервної освіти і специфічних завдань кожної її ланки органічно поєднується з її варіативністю, різноманітністю типів освітніх закладів, педагогічних технологій та форм державного управління.

Педагогічна майстерність вчителя музики загальноосвітньої школи не є статистичним станом, тому що вимоги до суб'єктів навчально-виховного процесу і до освітніх технологій постійно змінюються й мають дискретний характер. Тому однією з умов підтримування високого рівня педагогічної майстерності є постійний особистісний розвиток вчителя музики як особистості, і як фахівця. Реалізувати цю умову вчитель музики може через систему підвищення кваліфікації.

Підвищення кваліфікації вчителя музики розглядається нами як складова неперервної освіти, основним завданням якої є удосконалення професійної діяльності, поза якою неможливий розвиток, самореалізація особистості. Проте всі форми освіти дорослих не є достатньо ефективними, тому що вони базуються не на розумінні необхідності навчання, не на бажанні суб'єкта навчатися, а на примусовому їх проходженні.

Теоретико-прикладні аспекти наступності загальної і професійної підготовки молоді, неперервної освіти дорослих висвітлені у працях відомих українських вчених: С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоевої та інших. Різні аспекти функціонування системи неперервної освіти досліджувалися в роботах А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, В. Галузинського, В. Козакова, А. Кузьмінського, В. Паламарчук, І. Харламова та інших. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували Г. Гребенюк, Е. Лузік, Л. Романишина, О. Семенов, Л. Хомич та інші.

У працях вчених на прикладі різних педагогічних систем розкрито шляхи підвищення ефективності педагогічного процесу професійних закладів освіти за умови забезпечення його цілісності, підкреслюється, що глобально-цілісне розуміння освітньої сфери та її підсистем має суттєве значення для розв'язання складного комплексу проблем неперервної професійної освіти.

Аналіз наукової літератури і практичної діяльності закладів освіти свідчить, що проблема підвищення кваліфікації учителів музики практично не досліджувалася, особливо з точки зору системи неперервної освіти.

Мета статті – розкриття психолого-педагогічних особливостей підвищення кваліфікації учителів музики через аналіз і синтез взаємопов'язаних компонентів структури процесу навчання в системі неперервної освіти.

У структурі сучасної системи освіти усе більш широке поширення одержують різні види і форми неперервного навчання, основною задачею якого є прагнення до постійного придбання нових знань, умінь і навичок у різних видах діяльності. Щоб неперервно поповнювати знання, переучуватися і перекваліфіковуватися в наше динамічне XXI століття, людина повинна вміти самостійно поповнювати свої знання, тобто учитися. Це уміння пронизує всі сфери життя і діяльності людини і складає необхідну передумову для неперервної освіти.

Підвищення кваліфікації – найбільш гнучка й оперативна підсистема неперервної освіти, яка може мобільно відгукуватися на запити суспільства, здатна реалізувати питання самовдосконалення вчителя, сприяє збагаченню та підвищенню його професійного рівня.

До недавнього часу в педагогіці широко використовувався термін “післявузівська освіта”. Частина освітян розглядали післядипломну освіту як “післябазову освіту”. Поняття “післяди-

пломна освіта”, яке активно увійшло в міжнародну практику з середини ХХ століття, семантично обіймає і звичайне підвищення кваліфікації.

На початок свого розвитку післядипломна освіта фахівця ототожнювалася з підвищенням кваліфікації. І тільки значно пізніше вона стала важливою складовою єдиної системи неперервної освіти. В зарубіжній літературі така освіта дорослих має назву “інституціональна освіта”.

- Ми погоджуємося з В. Семиченко, яка вважає, що освіта дорослих – трансформація наукових та методичних ідей у педагогічну та музично-виконавську практику;
- впровадження сучасних особистісно-орієнтованих методів і форм організації освітнього, навчально-виховного процесу;
- освоєння інформації про наявні сучасні мультимедійні засоби музичного навчання;
- формування системи знань, вмінь та навичок вчителя музики як конкурентоспроможного фахівця;
- ознайомлення з передовим досвідом учителів музики та керівників художніх дитячих колективів тощо.

Метою першого (післявузівського) підвищення кваліфікації учителів музики є:

- отримання базових знань з психології, педагогіки, методики музичного виховання, вмінь та навичок їх використання у навчально-виховному процесі освітнього закладу;
- оволодіння сучасними ефективними технологіями організації навчально-виховного процесу, контролю рівня знань і вмінь;
- ознайомлення із сучасними проблемами мистецтвознавства та культурології;
- поглиблення знань, розвиток вмінь та навичок з фахових дисциплін (музичний інструмент, диригування, вокал);

Метою повторного підвищення кваліфікації учителів музики вважається поглиблене удосконалення професійної майстерності (методика роботи з дитячими колективами художньої творчості, організація позакласної роботи, проведення позашкільних виховних заходів).

Основним завданням, що постає перед системою підвищення кваліфікації учителів музики, є завдання необхідності переходу від інструктивно-інформаційної, особистісно-відчуженої взаємодії зі слухачами курсів до задоволення їх освітніх та творчих потреб, тобто до особистісно-орієнтованої взаємодії у навчанні.

Навчальний процес у системі підвищення кваліфікації учителів музики – це зміна стану управлінської, навчально-пізнавальної діяльності викладачів та слухачів, в ході якої досягають поставлені цілі навчання. Цей процес умовно можна поділити на дві стадії: стадія проектування та стадія безпосереднього функціонування.

В. Пуцов зазначає, що для розуміння сутності навчального процесу в системі підвищення кваліфікації на стадії проектування потрібно звернути увагу на такі положення:

1. Для підвищення ефективності управління навчальним процесом, якісного його функціонування необхідно сформулювати його системне бачення. Тобто бачити його не тільки як цілісне утворення, але і в елементному складі. Тому для того, щоб впливати, треба у всіх деталях знати, на що впливати, чим керувати;
2. Навчальний процес повинен будуватися у відповідності з визначеною логікою, з урахуванням психологічних особливостей слухачів [3].

Організація навчального процесу в системі підвищення перекваліфікації має здійснюватися поетапно:

- організаційно-установчий етап: створення психологічного фундаменту активності слухачів; чітка установка певної діяльності, окреслення перспективи; поставлення мети;
- регулятивно-навчаючий етап: озброєння слухачів теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками по виконанню своїх функціональних обов'язків; внесення корективів у знання і вміння, отримані раніше;

- операційно-діяльнісний етап – полягає у відпрацюванні вмінь та навичок, об'єктивно необхідних для виконання своїх функціональних обов'язків;
- контрольно-оцінювальний етап – *увага* приділяється не стільки формальній фіксації того, що знає чи не знає слухач, скільки виявленню недоліків навчальної діяльності, отриманні інформації про те, які знання, вміння та навички здобули (не здобули) слухачі, що необхідно для подальшого удосконалення процесу навчання.

Таким чином, кожен з означених етапів має велике значення для ефективного функціонування організації процесу навчання у системі підвищення кваліфікації учителів музики, а саме:

- елементи кожного з етапів, вступаючи у взаємодію, в певну систему взаємовідносин, створюють навчальний процес і сприяють підвищенню його ефективності;
- кожен з етапів, це складова частина навчального процесу, яка має свій специфічний зміст, форми, методи та результати;
- поетапна організація навчального процесу дає можливість більш чіткіше, логічніше його організувати;
- поетапна організація навчального процесу створює умови для його цілеспрямованого управління.

Підвищення кваліфікації вчителя музики є складною динамічною системою, яка об'єднує відносно самостійні, але взаємопов'язані компоненти (теоретичний, методичний, практичний) і структурні елементи (предмети психолого-педагогічного, музично-теоретичного та інструментально-виконавського циклів), кожен з яких виконує свої специфічні функції. Усі компоненти процесу навчання утворюють інтегративну цілісність, яка має спільну мету, спільні принципи, єдину внутрішню організацію, для якої характерні взаємозв'язок і взаємозалежність усіх структурних компонентів.

На думку вчених, вибір раціональних методів навчання в системі підвищення кваліфікації – справа дуже складна. Н. Ващенко звертає увагу на такі особливості, які слід враховувати при виборі методів навчання:

- комплексний характер мети навчання (ознайомлення з навчальною інформацією, засвоєння нових знань, оволодіння вміннями і навичками, удосконалення професійної майстерності, розвиток загальнокультурного рівня);
- короткотерміновість навчання і необхідність засвоєння слухачами великого обсягу знань;
- необхідність активізації пізнавальної діяльності слухачів;
- наявність у слухачів базової освіти й практичного досвіду;
- загублені слухачами у процесі практичної діяльності навички навчальної роботи;
- зв'язок пізнавальної діяльності слухачів з професійною діяльністю;
- необхідність оперативно застосовувати оптимальні знання в їх практичній роботі [4].

У загальноприйнятому розумінні методи – це способи цілеспрямованого впливу суб'єкта на керований об'єкт для досягнення поставленої мети. У нашому випадку реалізація суб'єкт-суб'єктних відносин вимагає ретельного добору методів впливу на особистість дорослої людини.

Дослідження педагогів і психологів довели, що засвоєння знань, умінь та способів діяльності відбувається на трьох рівнях: усвідомленого сприйняття і запам'ятовування; застосування знань та способів діяльності за зразком чи в подібній ситуації; творчого застосування. Методи навчання повинні забезпечити досягнення усіх рівнів засвоєння.

Сьогодні, коли активно впроваджуються інноваційні технології у процес освіти, методи навчання доцільно поділити на традиційні та інноваційні. На нашу думку, найбільш доцільніша класифікація методів навчання запропонована Ю.Бабанським, який узагальнив і систематизував уявлення щодо традиційних методів навчання на основі методології цілісного підходу до діяльності [5]:

- методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності слухачів: ці методи забезпечують процес засвоєння особистістю навчальної інформації (словесні, наочні,

практичні методи передачі та сприйняття інформації, індуктивні, дедуктивні, репродуктивні, пошукові, ділові, рольові ігри, тренінги, вирішення педагогічних завдань, розгляд педагогічних ситуацій, написання випускних робіт та інші методи мисле діяльності слухачів);

- методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: формування відповідальності за якісне засвоєння навчальної інформації;
- методи контролю і самоконтролю: усні та письмові экзамени, заліки, комп'ютерні тести.

Які ж мають бути на сучасному етапі перебудови системи освіти вимоги до вчителя музики? Педагогічна професія, яка є за своєю суттю складною і різнобічною, висуває низку вимог до вчителя будь-якої спеціальності. У процесі педагогічної діяльності вчитель одночасно виступає як методист, вихователь і психолог. Удосконалення різних боків єдиної за своєю структурою педагогічною діяльністю вимагає від вчителя оволодіння спеціальними знаннями, навичками, вміннями, що, в свою чергу, приводить до розвитку педагогічних здібностей і в кінцевому результаті до опанування педагогічною майстерністю.

Загальновідомо, що будь-яка конкретна діяльність вимагає і визначеного комплексу знань і вмінь. Однак, для будь-якої педагогічної діяльності характерні як загальні, так і спеціальні вміння. До загальнопедагогічних вмінь ми відносимо вміння, якими повинен володіти вчитель незалежно від того, музикант він, математик чи історик.

Загальнопедагогічні вимоги характеризуються такими якостями: свідомістю їх виконання, пошуковим характером, гнучкістю застосування в різних ситуаціях. Опанування системою визначених вмінь є показником професіоналізму в педагогічній діяльності, причому сформованість власне професійно значущих вмінь розглядається як необхідна умова для становлення професійної майстерності. Серед таких вмінь перш за все вирізняються конструктивні, організаційні, комунікативні, інформаційні, розвиваючі; до них потрібно віднести і вміння керувати пізнавальною діяльністю школярів, процеси їх самовиховання, вміння вивчати і застосовувати передовий досвід. Загальнопедагогічними виступають і вміння, які необхідні для аналізу педагогічної ситуації, проектування результатів і планування педагогічних впливів, для підведення підсумків, оцінки отриманих результатів і визначення нових педагогічних завдань.

Отже, якщо основні якості особистості вчителя формуються в процесі суспільно-гуманітарної і психолого-педагогічної підготовки, то конкретні професійні знання – шляхом вивчення дисциплін спеціального напрямку і освоєння різних видів практичної діяльності. Це знання і вміння: добирати і вибудовувати музичний і літературний матеріал; володіти виразністю мови як засобом впливу на особистість учня і пробудження в нього емоційної сфери; чітко розподіляти час між окремими частинами уроку; швидко перебудовуватись в залежності від ситуації, що виникла на уроці; контролювати і оцінювати свої дії; знаходити правильну манеру спілкування з учнями в залежності від ступені їх підготовленості і віку.

Формуючи і вдосконалюючи вище названі знання і вміння, вчитель музики повинен:

1. Виявляти у змісті спеціальних знань ті аспекти, які набувають особливого значення для роботи в школі. Серед них потрібно назвати:
 - формування цілісної уяви про предмет, що вивчається;
 - засвоєння принципів побудови матеріалу, що вивчається;
 - аналітичний і синтетичний розгляд явищ, ключових ідей;
 - знання психологічних механізмів діяльності.
2. Приділяти належну увагу використанню пошукових ситуацій, які викликають необхідність творчого відношення до вирішення педагогічних завдань.
3. Використовувати різноманітні засоби і методи навчання, які сприяють свідомому відношенню до отримання знань та їх трансформації, а саме: логічні методи (аналіз і вирізнення головного, узагальнення і систематизація, аналогія і конкретизація, доказ і заперечення); проблемно-пошукові методи; методи емоційного стимулювання; метод організації навчальних дискусій; методи стимулювання мотивації навчання.

4. Систематично аналізувати і оцінювати свої педагогічні дії, виховувати в собі почуття самокритичності. Регулярно підвищувати професійний рівень.

Комплекс спеціальних знань і вмінь вчителя музики формується у процесі вирішення низки педагогічних і музично-пізнавальних завдань. Педагогічне завдання пов'язане з осягненням загальних закономірностей навчально-виховного процесу, музично-педагогічне – з опануванням конкретних спеціальних знань і набуттям спеціальних навичок і вмінь. Успішне вирішення як музично-пізнавальних, так і педагогічних завдань вимагає від вчителя активного педагогічного мислення. Вміння вирішувати дані завдання є показником професійної майстерності вчителя музики. Проте, вирішувати педагогічні завдання можуть лише ті вчителі, у яких сформована потреба у педагогічній діяльності.

Перед сучасним вчителем музики можуть виникати завдання, розв'язання яких розраховано на доволі довгий період часу. Такі завдання складаються з декількох окремих, кожне з яких є етапом на шляху до розв'язання загального. Так, наприклад, для вчителя музики загальним завданням без сумніву є виховання музичної культури учнів, окремі питання якого розв'язуються на кожному з етапів навчання (одночасно чи послідовно): це формування у школярів інтересу до музичного мистецтва, систематичний розвиток сприйняття музики шляхом організації емоційно-пізнавальної діяльності, передача дітям ключових знань про музику, залучення до виконавської діяльності. Ці завдання взаємопов'язані з "оперативними" завданнями, що виникають у процесі музично-педагогічної діяльності. Таким чином, вміння визначити і успішно розв'язати педагогічне завдання і є професійною майстерністю вчителя музики. Базуючись на цьому, можна стверджувати, що розв'язання педагогічних завдань, пов'язаних із музично-педагогічною діяльністю, яка вимагає постійного збагачення новими знаннями і практичними вміннями, сприяють розвиткові творчого мислення і пізнавального інтересу до виконуваної роботи.

Досвід роботи показує, що підвищення кваліфікації вчителя власне за спеціальними дисциплінами має стати своєрідною лабораторією, де він зможе осягати секрети педагогічного мистецтва і відшліфувати професійну майстерність. Тут не тільки свідомо застосовуються ним знання із загальної педагогіки і психології, а й перевіряються їх актуальність і мобільність пристосування до конкретної музичної діяльності. Як відомо, музично-педагогічна діяльність вчителя музики в школі складається з загальнопедагогічної, диригентської, інструментальної, вокальної, виконавської, музикознавчої, лекторської, науково-дослідної роботи. В діяльності вчителя музики можна вирізнити декілька напрямків, а саме: організаційний, пізнавальний, дослідницький. Кожен з них вимагає володіння комплексом певних знань і вмінь.

Організаційний напрям у роботі вчителя музики пов'язаний з цілеспрямованими діями з планування і організації навчально-виховного процесу. Це добір навчального матеріалу, організація різних форм навчальної і виховної роботи, планування власних дій і дій школярів в ході уроку і в позакласній роботі. Пізнавальний напрям передбачає дії вчителя з управління розумовою діяльністю учнів та підвищення водночас інтелектуального рівня. Емоційний напрям проявляється в діях вчителя, продиктованих його ставленням до музичного мистецтва, його здатністю реагувати на все прекрасне в житті, формувати почуття прекрасного в дітей, виховувати в них захоплення музичним мистецтвом. Дослідницький напрям пов'язаний з діями вчителя з удосконалення навчального процесу і підвищення рівня своєї професійної майстерності. Це виявляється в аналізі власної музично-педагогічної діяльності і узагальненні досвіду провідних вчителів, використанні ефективних методичних прийомів і в потребі здійснювати практично педагогічний експеримент. Сучасному вчителю музики необхідні знання теоретичних основ наукового дослідження і методики проведення експериментальної роботи [6].

Отже, професіоналізм вчителя музики складає творче поєднання педагогічної майстерності, методико-наукових знань і музично-виконавської діяльності. Однак наші спостереження дають право стверджувати, що підготовка вчителя до роботи в школі не завжди відповідає

його готовності до музично-педагогічної діяльності. Вчитель може мати відповідний багаж знань, але при цьому не бути готовим до виконання своїх професійних обов'язків.

На нашу думку, однією з важливих умов підвищення якості навчального процесу є врахування специфічних цілей і завдань підвищення кваліфікації, особливостей слухачів на всіх етапах проектування і здійснення навчального процесу. Спрямування процесу навчання на потреби, запити слухачів є головним завданням процесу навчання, вимагає науково обґрунтованої методики діагностування їх рівня знань, вмінь та навичок по виконанню їх функціональних обов'язків.

Таким чином, щоб задовольняти багаточисельні вимоги педагогічних працівників, відповідати їх сучасним потребам, система удосконалення учителів музики має бути особистісно-орієнтованою, гнучкою і динамічною. Центральною лінією навчання педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації є корекція і подальший розвиток професійно значимих якостей особистості фахівця.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні. – К. : Райдуга, 2001. – 54 с.
2. Семиченко В.А. Психологічні зміни педагогічних працівників і їх врахування у професійній підготовці післядипломної освіти / В.А. Семиченко // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. - Пуцов В. Процес навчання в системі підвищення кваліфікації як об'єкт управління / В.Пуцов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. -Ващенко Н.М. Управління навчальним процесом в системі підвищення кваліфікації / Н.М. Ващенко – М. : Вища школа, 1978. -173 с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. Методологические основы / Ю.К. Бабанский. – М., 1997. – 183 с.
4. Левченко П.И. Современные дидактические концепции в образовании: монография / П.И. Левченко. – К. : МАУП. – 1995. – С. 135-140.

УДК 37.011.3-051:78

Маринін І. Г.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ – КЕРІВНИКА ДИТЯЧОГО НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ: ПРОБЛЕМА СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ

У статті висвітлюються зміст та структура професійної компетентності вчителя музики – керівника дитячого НК з її основними компонентами: мотиваційним, операційно-пізнавальним, емоційно-вольовим, оцінним.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, дитячий народно-інструментальний колектив, вчитель музики.

У державному документі “Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті” зазначається, що “...одним із головних завдань державної політики щодо розвитку освіти є підготовка кваліфікованих кадрів, <...> конкурентоспроможних на ринку праці”, а головною метою системи освіти є “<...> створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високого рівня освіти випускникам навчальних закладів середньої та вищої ланок” [6]. Отже, очевидним є той факт, що на сьогодні випускник ВНЗ має бути конкурентоспроможним, адже сучасний ринок праці вимагає від вчителя музики володіння широким